ความหลากหลายของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่อนุรักษ์ กับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพเพื่ออาหาร

Diversity of Local Communities in Forest Protected Areas and Biodiversity Management for Food

ภาณุมาศ ลาดปาละ[1] คณิต ธนูธรรมเจริญ[2] ทนงศักดิ์ ละมูนกิจ[2]
อมลรัตน์ เลี่ยมตระกูลพานิช[2] สุระชัย โภคะมณี[2] มณีรัตน์ สกุลศิรจิตร[2]
บัญชา รุ่งรจนา[2] พงศ์ธร บรรณโศภิษฐ์[2] ขจรเดช นิลพยัคฆ์[2]
Phanumard Ladpala Kanit Thanuthamjareon Thanongsak amoonkij
Amolrat liamtrakoolpanich Surachai Phokamanee Maneerat Sakulsirajit
Buncha Rungrodchana Pongtorn Bannasaopits Kajohndej Nilpayak

Abstract

Biodiversity management by local communities that differed in ethnics, cultures and lifestyles was demanded for forest protected areas management focusing on local communities participation. In order to obtain data on biodiversity management for food by local communities which differ in ethnic, culture and livelihood, this research was conducted by interview, survey and questionnaire methods during 2004 to 2006. The objectives were to investigate the activities of local communities to grow and use plants diversity in home garden. Local communities habited in forest protected area of Thailand were selected. The 7 study areas include of Pa Muang National Park (Chiang Mai), Erawan National Park (Kanchanaburi), Kaeng Krachan National Park (Phetchaburi), Phu Chong Na Yoi National Park (Ubon Ratchathani), Khao Luang National Park (Nakhon Si Thammarat) Doi Chiang Dao Wildlife Sanctuary and Mae Kuang Watershed. The result on biodiversity management for food of 11 local communities including Karang, Karen, Kamu, Tin, Hmong, Musue, Lisu, Sauy, Thai (Kanchnaburi), Thai (Chiang Mai), and Thai Nakhon Si Thammarat) shown that there are 194 species of wild edible plants in home gardens. Most plants were took from natural forest and other places such as village area or urban area. Local communities mostly preferred to grow edible plants especially trees and shrubs in backyard. Utilization of plants in home garden for food, all parts of plants including stem, leaves, flowers, fruits and bulbs were differently used by species. In addition, local people could used seasonally or yearly. Growing and Using edible plants in home garden of each communities was varied by ethnics, environments, cultures, livelihoods

1 สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
2 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

and indigenous knowledge. Furthermore, variation of these activities trend to decrease in future because economic and social development and neglect of young generations.

Key words: local communities, biodiversity management, edible plans

บทคัดย่อ

การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพโดยชุมชนท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และการดำรงชีวิต เป็นข้อมูลที่สำคัญสำหรับการจัดการพื้นที่อนุรักษ์แบบชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพเพื่ออาหาร ในรูปแบบการปลูก และใช้ประโยชน์พืชที่ใช้เป็นอาหารในบริเวณบ้านของชุมชนท้องถิ่นที่มีชาติพันธุ์ดั้งเดิมแตกต่างกัน และเป็นชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่อนุรักษ์ รวมทั้งพื้นที่บริเวณใกล้เคียง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสำรวจ และแบบสอบถามจากชุมชนท้องถิ่น 7 พื้นที่ได้แก่ 1) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว 2) อุทยานแห่งชาติผาแดง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 3) ลุ่มน้ำแม่กวง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ 4) อุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี 5) อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี 6) อุทยานแห่งชาติภูจอง-นายอย จังหวัดอุบลราชธานี และ 7) อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยดำเนินการศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2547-2549 ผลการศึกษาชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่อนุรักษ์ที่มีชาติพันธุ์ดั้งเดิมหลากหลายทั้งหมด 11 กลุ่ม ได้แก่ กะหร่าง กะเหรี่ยง ขมุ ถิ่น ม้ง มูเซอ ลีซู ส่วย ไทย (กาญจนบุรี) ไทย (เชียงใหม่) ไทย(นครศรีธรรมราช) พบว่ามีพืชทั้งหมด 194 ชนิด ซึ่งชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้มีการปลูกบริเวณหลังบ้าน เนื่องจากลักษณะบ้านของชุมชนท้องถิ่น ส่วนใหญ่แล้ว บริเวณหลังบ้านมีลักษณะเหมือนสวน และมีพื้นที่มากเพื่อจัดไว้สำหรับการปลูกพืชต่าง ๆ โดยเฉพาะไม้ยืนต้นหรือไม้พุ่ม การใช้ประโยชน์พืชส่วนต่าง ๆ เช่น ต้น ใบ ดอก ผล และหัวเพื่อเป็นอาหารมีความแตกต่างกันในแต่ละชนิด และมีการใช้ประโยชน์ตามฤดูกาลหรือตลอดปี การเลือกชนิดพืชที่ใช้เป็นอาหารเพื่อนำมาปลูกในบริเวณบ้าน และใช้ประโยชน์ของแต่ละชุมชน มีความแตกต่างกันตามชาติพันธุ์ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม วิถีการดำรงชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวอาจมีแนวโน้มลดลงในอนาคต เนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและขาดการสืบทอดจากคนรุ่นใหม่

คำสำคัญ: ชุมชนท้องถิ่น การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พืชที่ใช้เป็นอาหาร